

Tip dokumenta:	Propis
Naslov:	PRAVILNIK O USLOVIMA I SREDSTVIMA ZA LIŠAVANJE ŽIVOTINJA ŽIVOTA, NAČINU POSTUPANJA SA ŽIVOTINJAMA NEPOSREDNO PRE KLANJA, NAČINU OMAMLJIVANJA I ISKRVARENJA ŽIVOTINJA, USLOVIMA I NAČINU KLANJA ŽIVOTINJA BEZ PRETHODNOG OMAMLJIVANJA, KAO I PROGRAMU OBUKE O DOBROBITI ŽIVOTINJA TOKOM KLANJA
Vrsta propisa:	Pravilnici
Rubrika:	VI-2 - Zaštita i unapređenje životne sredine (ekološka politika)/Zaštita vazduha, vode, zemljišta, bilja, šuma, geoloških resursa i životinjskog sveta
Nivo dokumenta:	Republike Srbije
Propis na snazi:	25/03/2010 -
Verzije propisa:	1. Službeni glasnik RS, broj 14/2010 od 17/03/2010

Verzija propisa:	PRAVILNIK O USLOVIMA I SREDSTVIMA ZA LIŠAVANJE ŽIVOTINJA ŽIVOTA, NAČINU POSTUPANJA SA ŽIVOTINJAMA NEPOSREDNO PRE KLANJA, NAČINU OMAMLJIVANJA I ISKRVARENJA ŽIVOTINJA, USLOVIMA I NAČINU KLANJA ŽIVOTINJA BEZ PRETHODNOG OMAMLJIVANJA, KAO I PROGRAMU OBUKE O DOBROBITI ŽIVOTINJA TOKOM KLANJA ("Sl. glasnik RS", br. 14/2010)
Glasilu:	Službeni glasnik RS, broj 14/2010 od 17/03/2010
Verzija na snazi:	25/03/2010 -
Donosilac:	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
Natpropis:	ZAKON O DOBROBITI ŽIVOTINJA ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009)
Uneto u bazu:	22/03/2010
Komentar urednika:	Odredbe člana 31. ovog pravilnika stupaju na snagu 1. januara 2012. godine.

PRAVILNIK

O USLOVIMA I SREDSTVIMA ZA LIŠAVANJE

ŽIVOTINJA ŽIVOTA, NAČINU POSTUPANJA SA ŽIVOTINJAMA NEPOSREDNO PRE KLANJA, NAČINU OMAMLJIVANJA I ISKRVARENJA ŽIVOTINJA, USLOVIMA I NAČINU KLANJA ŽIVOTINJA BEZ PRETHODNOG OMAMLJIVANJA, KAO I PROGRAMU OBUKE O DOBROBITI ŽIVOTINJA TOKOM KLANJA

("Sl. glasnik RS", br. 14/2010)

I OSNOVNE ODREDBE

Član 1

Ovim pravilnikom bliže se propisuju uslovi i sredstva za lišavanje životinja života, način postupanja sa životinjama neposredno pre klanja, način omamljivanja i iskrvarenja životinja, uslovi i način klanja životinja bez prethodnog omamljivanja, kao i program obuke o dobrobiti životinja tokom klanja.

Član 2

Pojedini izrazi upotrebljeni u ovom pravilniku imaju sledeće značenje:

- 1) *depo* jeste objekat, odnosno prostor za prihvata i privremeni smeštaj životinja u klanici u kome se životinje drže i neguju do klanja (štale, obori, nadkriveni prostori, polja);
- 2) *obuzdavanje* jeste postupak kojim se ograničava kretanje životinje u cilju postizanja efikasnijeg omamljivanja, odnosno lišavanja životinje života;
- 3) *transportni kontejneri* jesu kavezi, kutije ili sanduci kojima se dopremaju životinje do objekta za klanje.

Član 3

Vlasnik klanice, odnosno lice odgovorno za životinje u klanici obezbeđuje da životinje tokom njihovog smeštaja i kretanja u depou, kao i prilikom njihovog obuzdavanja, omamljivanja, klanja, odnosno lišavanja života, ne budu izložene uznemiravanju, bolu i patnji koje je moguće izbeći, kao i da se prema životinjama postupa u skladu sa ovim pravilnikom.

II USLOVI I SREDSTVA ZA LIŠAVANJE ŽIVOTINJA ŽIVOTA

1. Opšti uslovi za lišavanje životinja života

Član 4

Lišavanje životinje života obavlja se na human način koji prouzrokuje trenutnu i sigurnu smrt.

Lišavanje životinje života na human način mora se obavljati uz prethodno omamljivanje životinje, osim kod prinudnog lišavanja života radi prekida patnje i bola nastalog usled patološkog stanja, povrede ili zarazne bolesti.

Klanjem životinja, u smislu ovog pravilnika, smatra se lišavanje života kopitara, papkara, kunića i živine, koje uključuje obuzdavanje, omamljivanje i iskrvarenje životinje.

2. Uslovi koji se odnose na klanje životinja

Član 5

Svaka klanica mora da ima odgovarajuću opremu i prostor za istovar životinja iz prevoznog sredstva.

Instrumenti, pribor i druga oprema koji se koriste za omamljivanje ili klanje životinja moraju da budu konstruisani, izrađeni, održavani i korišćeni na način kojim se postiže brzo i efikasno omamljivanje ili klanje.

Rezervni instrumenti, pribor i oprema koji se koriste za omamljivanje ili klanje moraju se držati na mestu klanja za slučaj potrebe i moraju se redovno održavati i kontrolisati.

Član 6

Ako se životinje u klanicu ne dopremaju u transportnim kontejnerima, oprema za istovar životinja mora da ima pod koji onemogućava klizanje životinja i bočnu zaštitu.

U slučaju iz stava 1. ovog člana, depo u klanici, pored uslova propisanih posebnim propisom, mora ispunjavati i sledeće uslove, i to:

1) mora da ima podove koji na najmanju moguću meru smanjuju opasnost od klizanja i koji ne uzrokuju povrede životinja kada su u dodiru sa njima;

2) mora da ima odgovarajuću ventilaciju, imajući u vidu moguće ekstremne vrednosti temperature i vlage, a ako postoji veštačka ventilacija mora da bude obezbeđeno da postoji i rezervna ventilacija za hitne slučajeve pri kvarovima;

3) mora da ima veštačko osvetljenje koje je dovoljno jako da omogući obavljanje inspekcijskog pregleda životinja u svako doba, a u slučaju potrebe mora da ima obezbeđen i dodatni izvor svetlosti;

4) mora da ima opremu za vezivanje životinja, kada je to potrebno;

5) mora da ima odgovarajuću zališu prostirke za životinje koje se u depou drže u toku noći, kada je to potrebno;

6) prolazi za životinje u depou moraju biti tako konstruisani i tako organizovani da je mogućnost povređivanja životinja svedena na najmanju moguću meru;

7) mostovi, rampe i prolazi u depou moraju da imaju stranice, ograde ili drugu vrstu bočne zaštite, kako bi se sprečilo ispadanje, odnosno padanje životinja, s tim što izlazne, odnosno ulazne rampe u klanici moraju da imaju najmanji mogući nagib.

Ako je depo na otvorenom prostoru u polju, bez prirodnog zaklona ili hlada, životinjama se mora obezbediti odgovarajuća zaštita od nepovoljnih vremenskih uslova i osigurati da životinje ni u jednom trenutku nisu izložene fizičkim, hemijskim ili drugim opasnostima za njihovo zdravlje.

3. Sredstva za lišavanje životinja života

1) Sredstva za lišavanje života životinja koje se ne uzgajaju radi proizvodnje krzna

Član 7

Za lišavanje života životinja koje se ne uzgajaju radi proizvodnje krzna dozvoljena su sledeća sredstva, odnosno postupci, i to:

- 1) primena pištolja ili puške;
- 2) primena električne energije;
- 3) izlaganje ugljen dioksidu.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, za pojedine vrste životinja ministarstvo nadležno za poslove veterinarstva (u daljem tekstu: Ministarstvo) može odobriti postupak dekapitacije, dislokacije vrata i upotrebu komore sa vakuumom, kao postupke lišavanja životinja života.

Način omamljivanja životinja koje se ne uzgajaju radi proizvodnje krzna dat je u Prilogu 1, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo (u daljem tekstu: Prilog 1).

Član 8

Primena pištolja ili puške koristi se za lišavanje života različitih vrsta životinja, naročito gajene krupne divljači i jelena.

Primena električne energije i ugljen dioksida koristi se za lišavanje života različitih vrsta životinja, a u skladu sa tač. 3. i 4. Priloga 1.

Dekapitacija i dislokacije vrata koristi se samo za lišavanje života živine.

Primena komore sa vakuumom koristi se samo za lišavanje života, bez iskrvarenja, određenih vrsta životinja koje se koriste za ishranu ljudi, a koje pripadaju vrstama divljači iz uzgoja (prepelica, jarebica, fazan) i mora se sprovoditi tako da se:

- 1) u hermetički zatvorenoj komori u kojoj se nalaze životinje može brzo postići vakuum primenom snažne električne pumpe;
- 2) vakuum održava sve dok životinje ne uginu;

3) životinje grupno prevoze u kontejnerima koji su smešteni u vakuumsku komoru posebno konstruisanu u te svrhe.

2) Sredstva za lišavanje života životinja koje se uzgajaju radi proizvodnje krzna

Član 9

Za lišavanje života životinja koje se uzgajaju radi proizvodnje krzna dozvoljena su sledeća sredstva, odnosno postupci, i to:

- 1) primena mehaničkog uređaja sa penetrirajućim klinom koji probija u mozak;
- 2) ubrizgavanje prekomerne doze anestetika;
- 3) primena električne energije koja uzrokuje prestanak rada srca;
- 4) izlaganje ugljen monoksidu;
- 5) izlaganje hloroformu;
- 6) izlaganje ugljen dioksidu.

Član 10

Primena mehaničkog uređaja sa penetrirajućim klinom koji probija u mozak iz člana 9. tačka 1) ovog pravilnika dozvoljena je samo ako odmah posle ovog postupka sledi iskrvarenje životinje.

Mehanički uređaj iz stava 1. ovog člana mora biti postavljen tako da klin prodre u koru velikog mozga.

Član 11

Prilikom ubrizgavanja prekomerne doze anestetika iz člana 9. tačka 2) ovog pravilnika dozvoljeno je koristiti samo one anestetike, doze i način primene koji uzrokuju trenutni gubitak svesti posle čega nastupa smrt životinje.

Član 12

Prilikom primene električne energije koja uzrokuje prestanak rada srca iz člana 9. tačka 3) ovog pravilnika, elektrode moraju biti postavljene tako da električna energija prolazi kroz mozak i srce.

U slučaju iz stava 1. ovog člana koristi se najmanja jačina električne energije koja dovodi do gubitka svesti i prestanka rada srca.

Kada su u pitanju lisice, prilikom primene elektrode u usta i rektum lisice, prosečna jačina električne energije mora iznositi 0,3 ampera u trajanju od najmanje tri sekunde.

Član 13

Prilikom primene postupka iz člana 9. tačka 4) ovog pravilnika, životinje se mogu izlagati ugljen monoksidu u komori koja je projektovana, izrađena i održavana na način kojim se onemogućava povreda životinja i u kojoj je moguće nadzirati životinje.

Životinje se ne mogu uvoditi u komoru radi izlaganja ugljen monoksidu, dok se ne postigne koncentracija ugljen monoksida najmanje 1% zapremine, koja je obezbeđena iz izvora 100%-tnog ugljen monoksida.

Ugljen monoksid koji proizvodi uređaj posebno prilagođen za tu svrhu može se koristiti za lišavanje života životinja iz familije *Mustelidae* i činčila pod uslovom da su testovi pokazali da je korišćeni ugljen monoksid:

- 1) prikladno ohlađen;
- 2) filtriran u dovoljnoj meri;
- 3) očišćen od bilo kakvih iritirajućih materija ili gasova.

Posle udisanja ugljen monoksida, kod životinje mora da nastupi duboka opšta anestezija, a zatim sigurna smrt.

Životinje moraju da ostanu u komori do nastupanja smrti.

Član 14

Primena postupka iz člana 9. tačka 5) ovog pravilnika može se koristiti za lišavanje života činčila, pod uslovom da:

- 1) je komora u kojoj se životinje izlažu hloroformu projektovana, izrađena i održavana na način kojim se onemogućava povreda životinja i u kojoj je moguće nadzirati životinje;
- 2) se životinje uvode u komoru samo kada je vazduh zasićen hloroformom.

Posle udisanja hloroforma, kod životinje mora da nastupi duboka opšta anestezija, a zatim sigurna smrt.

Životinje moraju da ostanu u komori do nastupanja smrti.

Član 15

Primena postupka iz člana 9. tačka 6) ovog pravilnika može se koristiti za lišavanje života životinja iz familije *Mustelidae* i činčila, pod uslovom da:

- 1) je komora u kojoj se životinje izlažu ugljen dioksidu projektovana, izrađena i održavana na način kojim se onemogućava povreda životinja i u kojoj je moguće nadzirati životinje;

2) se životinje uvode u komoru tek kada vazduh sadrži najveću moguću koncentraciju ugljen dioksida iz izvora 100%-tnog ugljen dioksida.

Posle udisaja ugljen dioksida, kod životinje mora da nastupi duboka opšta anestezija, a zatim sigurna smrt životinje.

Životinje moraju da ostanu u komori do nastupanja smrti.

3) Sredstva za lišavanje životinja života s ciljem kontrole bolesti

Član 16

Lišavanje životinja života u cilju kontrole bolesti može se obaviti jednim od sredstava, odnosno postupaka za lišavanje života životinja u skladu sa odredbama čl. 7. i 8. ovog pravilnika, koji uzrokuju sigurnu smrt životinja.

Ministarstvo može za lišavanje života životinja koje su pri svesti odobriti i druga sredstva, odnosno postupke za lišavanje životinja života, pod uslovom da:

1) u slučaju primene sredstva, odnosno postupka koji ne izaziva trenutnu smrt životinje (npr. pucanj iz pištolja sa penetrirajućim klinom) se sprovedu sve potrebne mere da se životinja što pre liši života, a u svakom slučaju pre nego što se osvesti;

2) se na životinji ne sprovode nikakvi dalji postupci pre utvrđivanja njene smrti.

4) Sredstva za lišavanje života viška jednodnevnih pilića i pilećih embriona poreklom iz inkubatora

Član 17

Jednodnevni pilići koji predstavljaju višak iz proizvodnje lišavaju se života u što kraćem roku.

Za lišavanja života viška pilića iz stava 1. ovog člana mogu se koristiti sledeća sredstva, odnosno postupci, i to:

1) upotreba mehaničkog uređaja koji izaziva brzu smrt;

2) izlaganje ugljen dioksidu.

Ministarstvo može odobriti upotrebu i drugih naučnopriznatih postupaka lišavanja životinja života.

Član 18

Prilikom lišavanja životinja života na način predviđen članom 17. stav 2. tačka 1) ovog pravilnika, upotrebljavaju se mehanički uređaji sa brzrotirajućim oštricama ili drugim odgovarajućim nastavcima.

Kapacitet mehaničkih uređaja iz stava 1. ovog člana mora da bude odgovarajući, kako bi se obezbedilo trenutno lišavanje svih životinja života, čak i kad se rukuje sa velikim brojem životinja.

Član 19

Prilikom lišavanja životinja života na način predviđen članom 17. stav 2. tačka 2) ovog pravilnika, životinje se smeštaju u atmosferu u kojoj je postignuta najveća moguća koncentracija ugljen dioksida koji se snabdeva iz izvora 100%-tnog ugljen dioksida. U toj atmosferi, životinje moraju da ostanu do nastupanja smrti.

Član 20

Višak pilećih embriona poreklom iz inkubatora, lišava se života u što kraćem roku.

Za trenutno lišavanje života svakog živog embriona, sav inkubatorski otpad mora da bude obrađen mehaničkim uređajima na način propisan u članu 18. ovog pravilnika.

Ministarstvo može odobriti upotrebu i drugih naučnopriznatih postupaka lišavanja životinja života.

III NAČIN POSTUPANJA SA ŽIVOTINJAMA NEPOSREDNO PRE KLANJA

1. Opšti uslovi postupanja sa životinjama u klanicama

Član 21

Po dolasku u klanicu, životinje se moraju istovariti u što kraćem roku.

Ako životinje nije moguće odmah istovariti, životinje se moraju zaštititi od nepovoljnih vremenskih uslova i mora im se obezbediti odgovarajuća ventilacija.

Životinje koje mogu povrediti jedna drugu, drže se i smeštaju u depou odvojeno jedne od drugih, u skladu sa vrstom, polom, starošću ili poreklom.

Životinje u depou se moraju zaštititi od nepovoljnih vremenskih uslova, a ako su bile izložene visokim temperaturama i velikoj vlažnosti rashlađuju se na odgovarajući način.

Stanje i zdravstveno stanje životinja u depou mora da se proverava ujutru i uveče.

Životinje koje su bile izložene bolu ili patnjama u toku prevoza ili po dolasku u klanicu, kao i životinje koje još sisaju, moraju se odmah zaklati, a ako to nije moguće, potrebno ih je izdvojiti i zaklati u što kraćem roku, a najkasnije u naredna dva sata.

Životinje koje ne mogu da hodaju, ne smeju da se vuku do mesta klanja, već ih je potrebno lišiti života na mestu gde leže ili, ako to je to moguće i ako to ne izaziva nepotrebnu patnju, prevesti na kolicima do mesta za klanje.

2. Posebni uslovi postupanja sa životinjama koje se u klanicu ne dopremaju u transportnim kontejnerima

Član 22

U toku istovara životinja koje se u klanicu ne dopremaju u transportnim kontejnerim, prema životinjama se mora postupati sa pažnjom kako bi se poštedele straha i uznemirenosti.

Prilikom istovara, životinje se ne smeju podizati povlačenjem za glavu, rogove, uši, noge, rep ili runo, niti na bilo koji drugi način koji im može nepotrebno prouzrokovati bol, patnju ili povrede i mora se obezbediti da se životinje ne vraćaju unazad.

Kada je to potrebno, životinje se prilikom istovara vode pojedinačno.

Član 23

Životinja se ne sme uputiti na mesto klanja ako se klanje neće obaviti odmah po dopremanju.

U slučaju iz stava 1. ovog člana životinja se mora smestiti u depo.

Životinjama koje su smeštene u depou obezbeđuje se da u svako doba imaju na raspolaganju vodu za piće u odgovarajućoj opremi za napajanje.

Životinje koje se u roku od 12 sati od dopremanja u klanicu ne zakolju moraju se nahraniti, s tim što se hranjenje vrši davanjem umerene količine hrane prema potrebi životinje i u odgovarajućim vremenskim razmacima.

Životinje koje se u klanici zadrže 12 i više sati moraju se privremeno smestiti u depou i, po potrebi, vezati na takav način da mogu da legnu bez poteškoća.

Kada životinje nisu vezane, hrana im se obezbeđuje na način koji omogućava nesmetano hranjenje.

Član 24

Pokretanje, navođenje i usmeravanje životinja sa jednog na drugo mesto u klanici mora da se vrši sa pažnjom.

Prilikom pokretanja, navođenja i usmeravanja, životinja se ne sme udarati jakim udarcima, niti se sme primeniti pritisak na osetljive delove tela, rep životinja se ne sme gnječiti, uvertati ili lomiti i životinje se ne smeju pritiskati za oči.

Pokretanje, navođenje i usmeravanje životinja može da se vrši lakim udarcem, uz korišćenje platna, zastavica i plastičnih lopatica.

Pribor koji se koristi za pokretanje životinja radi navođenja i usmeravanja može da se koristi samo u kratkom vremenskom periodu i ne sme da se koristi u druge svrhe.

Prilikom pokretanja životinja radi navođenja i usmeravanja, pribor za izazivanje elektro-šokova se sme upotrebiti samo za odrasla goveda i odrasle svinje koje odbijaju da se pomere i ako ispred tih goveda, odnosno svinja ima dovoljno prostora za kretanje.

Primena elektro-šokova može da se vrši samo na mišićima zadnjih nogu životinja iz stava 5. ovog člana, a izazvani elektro-šokovi ne smeju da traju duže od dve sekunde i između njih mora da bude ostavljen dovoljno dug period za reakciju životinje.

Korišćenje pribora za elektro-šokove se izbegava uvek kada je to moguće.

3. Posebni uslovi postupanja sa životinjama koje se u klanicu dopremaju u transportnim kontejnerima

Član 25

U slučaju kada se životinje u klanicu dopremaju u transportnim kontejnerima, sa transportnim kontejnerima u kojima se prevoze životinje mora se rukovati pažljivo i ne smeju se bacati, ispuštati ili prevrtati.

Kada je to moguće, utovar i istovar transportnih kontejnera mora da se vrši vodoravno i pomoću opreme.

Životinje koje su dopremljene u transportnim kontejnerima sa perforiranim ili fleksibilnim dnom, istovaruju se sa posebnom pažnjom, kako bi se izbegle povrede.

Životinje mogu da se istovare pojedinačno iz transportnog kontejnera, ako konstrukcija transportnog kontejnera to omogućava.

Životinje koje su dopremljene u transportnim kontejnerima moraju da se zakolju u što kraćem roku, u protivnom ih je potrebno nahraniti i napojiti u skladu sa članom 23. st. 3. i 4. ovog pravilnika.

IV NAČIN OMAMLJIVANJA I ISKRVAČENJA ŽIVOTINJA

1. Način obuzdavanja i omamljivanja životinja u klanicama

Član 26

Životinje se, pre omamljivanja, klanja, odnosno lišavanja života, moraju obuzdati na način kojim im se, koliko je to moguće, najmanje izaziva bol, patnja, uznemirenost, povrede ili nagnječenje.

U slučaju religioznog klanja, goveda se pre klanja obuzdavaju upotrebom mehaničkih postupaka kako bi se izbegli bol, patnja, uznemirenost, kao i bilo kakva povreda ili nagnječenje.

Pre omamljivanja ili klanja, noge životinja ne smeju biti vezane niti se životinje smeju kačiti.

Izuzetno, živina i kunići mogu biti okačeni za noge radi klanja, pod uslovom da su sprovedene odgovarajuće mere koje obezbeđuju da su u trenutku omamljivanja životinje dovoljno opuštena i da se klanje može obaviti efikasno i bez nepotrebnog odlaganja.

Životinje koje se omamljuju ili lišavaju života primenom mehaničke ili električne opreme u području glave, postavljaju se u takav položaj da se oprema može primeniti i koristiti jednostavno, precizno i u odgovarajućem trajanju. Za kopitare i goveda mogu se primenjivati odgovarajuća pomagala za ograničavanje pomeranja glave.

Životinje se u opremi za obuzdavanje ne smeju držati radi odlaganja omamljivanja i klanja.

Oprema za električno omamljivanje ne sme se koristiti radi obuzdavanja ili imobilizacije, kao ni za teranje životinja.

Član 27

Životinje koje se ne uzgajaju radi proizvodnje krzna mogu se omamljivati sledećim postupcima:

- 1) primenom pištolja sa penetrirajućim klinom;
- 2) udarcem u glavu;
- 3) primenom električne energije;
- 4) izlaganjem ugljen dioksidu.

Omamljivanje životinja iz stava 1. ovog člana vrši se u skladu sa Prilogom 1.

Životinje iz stava 1. ovog člana mogu se omamiti samo ako je moguće da odmah posle omamljivanja iskrvare.

2. Način iskrvarenja životinja u klanicama

Član 28

Iskrvarenje omamljenih životinja mora se započeti u što kraćem roku posle omamljivanja i mora biti brzo, obilno i potpuno, kako bi životinja iskrvarila pre nego što povrati svest.

Iskrvarenje omamljenih životinja se izaziva presecanjem bar jedne vratne (karotidne) arterije ili pripadajućih krvnih sudova koji ih snabdevaju krvlju.

Od presecanja krvnih sudova do završetka iskrvarenja životinja, ne smeju se obavljati nikakvi dodatni postupci obrade ili električni nadražaji na životinjama.

Ručna pomoćna sredstva za presecanje krvnih sudova vrata moraju biti raspoloživa na mestu gde živina iskrvaruje primenom automatskog uređaja za presecanje vrata, tako da se u slučaju njegovog kvara živina može odmah zaklati.

Kada je za omamljivanje, kačenje, dizanje i iskrvarenje životinja odgovorno jedno lice, to lice mora da sprovede sve te postupke po njihovom redosledu na jednoj životinji pre nego što ih započne na drugoj.

3. Način obuzdavanja, omamljivanja i iskrvarenja životinja izvan klanica

Član 29

Kada se životinje kolju izvan klanica, moraju se obuzdati, omamiti i iskrvariti u skladu sa odredbama čl. 26, 27. i 28. ovog pravilnika, izuzev kada vlasnik u domaćinstvu za sopstvene potrebe kolje živinu, kuniće, svinje, ovce i koze, u kom slučaju je obavezno omamljivanje pre klanja svinja, ovaca i koza, na način koji je propisan ovim pravilnikom.

V USLOVI I NAČIN KLANJA ŽIVOTINJA BEZ PRETHODNOG OMAMLJIVANJA

Član 30

Klanje živine i kunića koje se obavlja u domaćinstvu za sopstvene potrebe, vrši se bez omamljivanja, na način i sredstvima koji dovode do trenutne smrti životinje.

Prinudno klanje radi prekida patološkog stanja životinje koje može dovesti do uginuća zbog teških povreda nastalih usled nesreće ili iz drugih zdravstvenih razloga može da se vrši bez omamljivanja, ako nema uslova za omamljivanje.

U slučaju iz stava 2. ovog člana, povređene ili obolele životinje moraju se zaklati, odnosno lišiti života na licu mesta.

Izuzetno od stava 3. ovog člana, veterinarski inspektor može odobriti prevoz povređene ili obolele životinje radi klanja, odnosno lišavanja života, pod uslovom da takav prevoz ne izaziva dodatnu patnju životinje.

Religiozno klanje životinja obavlja se bez omamljivanja, u skladu sa propisima verske zajednice registrovane u Republici Srbiji.

VI PROGRAM OBUKE O DOBROBITI ŽIVOTINJA TOKOM KLANJA

Član 31

Poslove vezane za obuzdavanje, omamljivanje i klanje životinja, osim živine i kunića koji se kolju u domaćinstvu i za sopstvene potrebe, može da obavlja lice koje je obučeno za dobrobit životinja tokom klanja.

Član 32

Obuka o dobrobiti životinja tokom klanja vrši se u skladu sa Programom obuke o dobrobiti životinja tokom klanja datom u Prilogu 2, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Program iz stava 1. ovog člana obuhvata proveru poznavanja zakona i drugih propisa koji se odnose na zaštitu dobrobiti životinja, kao i njihovu praktičnu primenu.

VII ZAVRŠNE ODREDBE

Član 33

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaju da važe odredbe člana 7. stav 2. i člana 13. stav 2. Pravilnika o načinu obavljanja veterinarsko-sanitarnog pregleda i kontrole životinja pre klanja i proizvoda životinjskog porekla ("Službeni list SFRJ", broj 68/89 i "Službeni list SCG", broj 10/03).

Član 34

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana od objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije", osim odredbe člana 31. koja stupa na snagu 1. januara 2012. godine.

Prilog 1 NAČIN OMAMLJIVANJA ŽIVOTINJA KOJE SE NE UZGAJAJU RADI PROIZVODNJE KRZNA

1. Omamljivanje pištoljem sa penetrirajućim klinom

Prilikom omamljivanja životinja koje se ne uzgajaju radi krzna, pištolj sa penetrirajućim klinom mora biti namešten tako da klin prodre pravo u koru velikog mozga životinje.

Prilikom omamljivanja, nije dozvoljeno pucati u potiljak goveda.

Izuzetno, ovce i koze mogu biti omamljene primenom pištolja sa penetrirajućim klinom na potiljku, ukoliko rogovi onemogućuju njegovu primenu na čelu glave.

U slučaju iz stava 3. ove tačke, pozicija pogotka mora biti neposredno iza osnove rogova, pištolj usmeren prema ustima, a iskrvarenje životinje mora započeti u roku od 15 sekundi od pucnja.

Prilikom upotrebe pištolja sa penetrirajućim klinom, lice koje obavlja omamljivanje mora da proveri da li se klin potpuno vraća na početni položaj. Ako se klin ne vraća potpuno na početni položaj, pištolj ne sme da se koristi ponovo sve dok ne bude popravljen.

Životinjama se ne sme fiksirati glava, ako odmah neće biti omamljene i ne smeju se smestiti u prostor za omamljivanje, ako lice koje obavlja omamljivanje nije spremno da omamljivanje obavi odmah.

2. Udarac u glavu

Udarac u glavu je dozvoljen isključivo uz upotrebu mehaničkog uređaja koji deluje udarcem na lobanju.

Lice koja obavlja omamljivanje mora primeniti uređaj u pravilnoj poziciji i koristiti punjenje odgovarajuće snage, u skladu sa uputstvom proizvođača, kako bi se postiglo efikasno omamljivanje bez lomljenja lobanje.

U slučaju proizvodnih partija sa malim brojem kunića kada se ne koristi mehanički pneumatski udarac u lobanju, postupak se sprovodi na način da životinja trenutno ostane bez svesti i da u tom stanju ostane do smrti.

3. Omamljivanje električnom energijom

3.1. Elektrode

Elektrode se postavljaju tako da obuhvate glavu životinje kako bi struja prošla kroz mozak.

Moraju biti preduzete odgovarajuće mere kako bi se osigurao dobar kontakt elektroda sa kožom, posebno uklanjanjem viška vune ili vlaženjem kože.

Kod pojedinačnog omamljivanja životinja, oprema za omamljivanje električnom energijom mora da:

- 1) ima uređaj za merenje otpora u toku rada opreme koji onemogućava njegov rad, ako nije moguće postići najmanju potrebnu jačine električne energije;
- 2) ima ugrađen zvučni ili vidljivi uređaj koji pokazuje dužinu vremena primene električne energije na životinji;
- 3) bude spojena na uređaj koji pokazuje napon i jačinu struje u toku rada, postavljen tako da ga lice koje obavlja omamljivanje jasno vidi.

Jačina električne energije i trajanje omamljivanja električnom energijom moraju biti takvi da se osigura da životinja trenutno izgubi svest i ostane bez svesti do nastanka smrti.

3.2. Bazeni za omamljivanje

Prilikom upotrebe bazena za omamljivanje živine, nivo vode u bazenu mora biti prilagođen, kako bi se obezbedio dobar kontakt vode sa glavom svake jedinke.

Jačina i trajanje električne energije određuje se instrukcijama iz člana 4. ovog pravilnika, i moraju biti takvi da se osigura da životinja trenutno izgubi svest i ostane bez svesti do nastupa smrti.

Kod grupnog omamljivanja živine u bazenima, mora se održavati napon koji je potreban za električnu energiju dovoljne jačine za omamljivanje svake jedinke.

Da bi se osiguralo da električna energija prolazi pravilno, preduzimaju se odgovarajuće mere tako da se osigura dobar električni kontakt i vlaženje mesta dodira lire i nogu živine.

Bazen za omamljivanje živine mora veličinom i dubinom da odgovara vrsti i kategoriji živine koja se kolje i ne sme se prelivati na ulazu. Elektroda koja je uronjena u vodu mora prolaziti celom dužinom bazena.

Ako je to neophodno, na mestu klanja obezbeđuje se rezervni uređaj za omamljivanje.

4. Omamljivanje svinja izlaganjem ugljen dioksidu

Koncentracija ugljen dioksida za omamljivanje svinja mora iznositi najmanje 70% zapremine.

Komora u kojoj se svinje izlažu ugljen dioksidu i oprema koja se koristi za prenos svinja kroz nju, mora biti projektovana, izrađena i održavana na način koji obezbeđuje da se izbegnu povrede svinja i pritisak na grudni koš, i takva da svinje u njoj mogu stajati uspravno sve dok ne izgube svest. Oprema koja se koristi za prenos svinja kroz komoru i komora moraju biti odgovarajuće osvetljeni tako da svinje mogu videti jedna drugu ili svoju okolinu.

Komora mora biti opremljena uređajima za merenje koncentracije gasa na mestu najviše koncentracije gasa kojoj se životinje izlažu, kao i svetlosnim i zvučnim znakom upozorenja ukoliko koncentracija ugljen dioksida padne ispod potrebnog nivoa.

Svinje se smeštaju u prostore ili kontejnere u kojima mogu videti jedna drugu i konvejerom se transportuju u komoru za omamljivanje u roku od 30 sekundi od ulaska u postrojenje. Svinje moraju biti transportovane što je moguće brže od ulaza do mesta najviše koncentracije ugljen dioksidu, gde moraju biti izložene ugljen dioksidu dovoljno dugo da ostanu bez svesti do nastupa smrti.

5. Omamljivanje živine izlaganjem gasovima

Omamljivanje živine ugljen dioksidom primenjuje se na omamljivanje kokošaka i ćuraka, a ne primenjuje se na ostalu domaću živinu.

Mešavine gasova koji se koriste za omamljivanje živine sastoji se od:

1) 40% ugljen dioksida, 30% kiseonika i 30% azota i koristi se tako što je živina izložena ovoj mešavini gasova u trajanju od najmanje dva minuta, a posle toga je izložena u trajanju od jednog minuta 80% ugljen dioksidu, ili

- bilo koje mešavine argona, azota ili drugih inertnih gasova sa atmosferskim vazduhom i ugljen dioksidom, pri čemu koncentracija ugljen dioksida ne sme biti viša od 30%, sa maksimalno 2% rezidualnog kiseonika, pri čemu je živina ovoj mešavini gasova izložena u trajanju od najmanje dva minuta, ili

- argona, azota, drugih inertnih gasova ili bilo koje mešavine ovih gasova u atmosferskom vazduhu, sa maksimalno 2% rezidualnog kiseonika, pri čemu je živina ovoj mešavini gasova izložena u trajanju od najmanje dva minuta, ili

2) ugljen dioksida najmanje koncentracije od 55%, pri čemu je živina delovanju ugljen dioksida izložena u trajanju od najmanje dva minuta.

Gasovi pod pritiskom moraju biti vaporizovani pre upotrebe u komori i moraju da budu na sobnoj temperaturi da bi se sprečio temperaturni šok. Čvrsti gasovi pri temperaturi smrzavanja ne smeju se dodavati u komoru.

Mešavine gasova moraju biti vlažene.

Odgovarajuća mešavina kiseonika i ugljen dioksida koja se primenjuje mora stalno da se održava u komori u visini živine kako bi nastupila anoksija.

U slučaju da živina koja je izložena mešavini gasova pokazuje znake vraćanja u svesno stanje, potrebno je produžiti vreme izlaganja gasu.

Komora mora biti opremljena uređajima za merenje koncentracije kiseonika i/ili ugljen dioksida unutar komore, i to u visini živine, kao i svetlosnim i zvučnim znakom upozorenja ukoliko koncentracija ugljen dioksida padne ispod potrebnog nivoa.

Sistem mora imati sposobnost održavanja potrebne koncentracije gasova unutar komore.

U toku korišćenja, koncentracija kiseonika i/ili ugljen dioksida u komori mora stalno biti praćena i na uređaju vidljiva licu koje upravlja sistemom za omamljivanje.

Oprema za omamljivanje živine gasom mora biti izrađena i održavana na način koji osigurava da se živina ne povredi pri prolasku kroz nju.

Prilog 2 PROGRAM OBUKE O DOBROBITI ŽIVOTINJA TOKOM KLANJA

Program obuke o dobrobiti životinja tokom klanja sastoji se od:

1. Osnova iz oblasti zaštite životinja pri klanju, odnosno lišavanju života;
2. Osnova iz oblasti koja uređuje pomeranje, odnosno pokretanje životinja, i to:
  - 1) istovar životinja iz prevoznih sredstava;
  - 2) pokretanje životinja u prostorima klanice od mesta istovara do depoa i od depoa do mesta obuzdavanja, omamljivanja i klanja;
3. Osnova koji se odnose na uslove koje moraju ispunjavati objekti, odnosno prostori za prihvati i privremeni smeštaj životinja u klanici (depo), kao i osnovna načela zaštite životinja u depou;
4. Osnova koji se odnose na način obuzdavanja životinja pre klanja;
5. Osnovnih načela i dopuštenih postupaka omamljivanja;
6. Postupaka pri klanju i iskrvarenju životinja;

7. Praktičnog ili audio vizuelnog prikazivanja postupaka iz ovog programa.